

Regina jure appellatur: possumus etiam que sequuntur de illa exponere, ut sensus sit, adducendas esse ad Christum omnes veras virgines post eam, id est, post matrem Domini; et proximas ejus, id est, que illi per imitationem eterne integritatis propinquarunt, afferendas esse ad nuptias ejusdem sponsi, et regis Christi.

Vers. 17. 17. AFFERENTUR IN LETITIA ET EXULTATIONE, ADDUCENTUR IN TEMPLUM REGIS.

Explicat gaudium tam multiplicitate nuptiarum: «Afferentur, inquit, in letitia et exultatione,» id est, afferentur virgines ad nuptias cum magno plausu et jubilo totius celestis Jerusalem. Fortasse etiam notatur hoc loco canticum illud, quod soli virginum choro in celesti regno cantare licet: de quo sic legitur in *Apocalyp.* cap. xiv: «Et cantabant quasi canticum novum ante sedem, et ante quatuor animalia, et seniores; et nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra: hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati: virgines enim sunt, hi sequuntur Agnum quocumque ierit.» Felices anime, que sequuntur Agnum finire virginali gradientem, et in letitia et exultatione dicunt canticum novum, ignotum videlicet antiquis Patribus, quod nemo alius dicere potest; et cum hoc jubilo adducuntur in templum Regis, id est, in celeste tabernaculum, quod et palatium propter magnificentiam, et templum propter sanctitatem dici potest.

Vers. 18. 18. PRO PATRIBUS TUIS NATI SUNT TIBI FILII, CONSTITUTES EOS PRINCIPES SUPER OMNEM TERRAM.

Exposuit hactenus Propheta dignitatem et ornamenta Sponsi et Sponsæ: nunc fructum nuptiarum exponit, dicens nascituram ex hoc matrimonio felicissimam prolem, que toti orbi terrarum imperatura sit. Dubium autem est, ad quem loquatur Propheta, ad Sponsum; an ad Sponsam; ad Sponsum loqui dicunt aliqui recentiores, e ratione dueli, quod in hebreo illa pronominia, *tuis et tibi*, sint generis masculini; ad Sponsam autem hunc sermonem dirigi, docent SS. Patres, Basilii, Chrysostomi, Hieronymus, Augustinus, et cum his Euthymius in Commentariis. S. Hieronymus, in *epist. ad Principiam*, utroque modo exponi posse affirmat: quod quidem verum est; sed Patrum communis sententia preferenda est: neque repugnat huic sententiæ textus hebraicus, si puncta removeantur, vel mutantur, ut periti facile intelligunt. Quoniam igitur monuerat Sponsam Propheta, ut oblivisceretur populi sui et domus patris sui, id est, majorum suorum; nunc eam consolatur promittens copiam filiorum loco patrum, quos reliquit, et quorum oblivisci jussa est; et simul, ut diximus, prædicat fructum nuptiarum Sponsi celestis et Ecclesiæ sponsæ felicissimum fore. Pro patribus tuis nati sunt tibi filii, id est, pro patribus, quos habuisti, et jam mortui

sunt, id est, pro Patriarchis, et Prophetis, et pro patribus, quos reliquisti in gentilitate, et quorum oblivisci jussa es, «nati sunt tibi filii,» id est, Apostoli, et Discipuli Christi, qui tanta excellentie erunt, ut toti orbi leges dare possint; ideo «constitues eos principes super omnem terram.» Vere enim Apostoli, primi Ecclesiæ filii, toti orbi terrarum leges dederunt, quod nullus temporalis monarcha facere potuit. Nam, ut S. Joannes Chrysostomus notat, monarche Romanorum non potuerunt Persis leges dare, neque Persæ Romanis; Apostoli vero, et Romanis, et Persis, et omnibus aliis gentibus leges dederunt. Et sicut in prima ætate Ecclesiæ, pro patribus Patriarchis, filios Apostolos habuit: ita etiam in sequenti ætate pro patribus Apostolis filios episcopos habet, qui si non singuli, omnes tamen principes sunt super omnem terram; et hoc modo per successores episcoporum, semper Ecclesiæ pro patribus filios habet, quos in patrum sedibus et dignitate constituit.

19. MEMORES ERUNT NOMINIS TUI, DOMINE, IN OMNI GENERATIONE ET GENERATIONEM.

Concludit Psalmum, dicens spirituales has nuptias in Psalmo decantatas, et fructum nuptiarum, id est, nobilissimam prolem ex hoc sacro nubio nascituram, non alium finem habituram, nisi perpetuam Dei laudem. Nam, inquit, filii isti, qui patribus substituentur, et ipsi quoque patres filiorum evadent, «memores erunt nominis tui,» id est, cantabunt potentiam et gratiam tuam «in omni generatione et generationem.» In hebreo et græco codice habetur in singulari, *memor ero nominis tui*, et sic legunt greci Patres, et sic etiam habetur in plurimis latinis codicibus manuscriptorum; sed quoniam SS. Hieronymus et Augustinus in Commentariis legunt, *memores erunt nominis tui*, et Ecclesiæ in officio Ecclesiastico, cum festos dies Apostolorum celebrat, hos versiculos ita canit, non visum fuit expedire, ut in bibliis recognitis tempore Sixti V et Clementis VIII hic locus mutaretur, præsertim cum in sensu nulla sit diversitas. Qui enim legunt, *memor ero nominis tui*, volunt hoc dici a Propheta, qui pollicetur Deo, se omni tempore cantaturum Dei laudes ob tam ingentia beneficia humano generi præstita, que in hoc Psalmo explicata sunt. Cæterum, quia David moriturus erat, et non poterat ipse per se in omni generatione et generationem canere laudes Dei, dicunt illum significare voluisse se cantaturum per alios, qui sibi invicem succedentes usque ad mundi consummationem Psalmos istos cantaturi erant. Hæc autem explicatio non est diversa a superiore; idem enim est dicere: *Ego memor ero nominis tui, et cantabo laudes tuas per memoriam, et linguam aliorum*, qui sibi invicem succedent; et: *Filii tui*, qui sibi invicem succedent, *memores erunt nominis tui, et has laudes tuas a me conscriptas perpetuo decantabunt.* Notat autem S. Joannes Chrysostomus, Davidem prophetam

Apostoli toti orbi leges dederunt, quod nullus temporalis monarcha facere potuit. Nam, ut S. Joannes Chrysostomus notat, monarche Romanorum non potuerunt Persis leges dare, neque Persæ Romanis; Apostoli vero, et Romanis, et Persis, et omnibus aliis gentibus leges dederunt.

preter alia multa, que prævidit et prædixit, hoc etiam de suorum carminum æternitate prævidisse et prædixisse, quod videlicet nullo unquam tempore ipsorum celebratio intermittenda esset; quam prophetiam impletam esse et quotidie impleri certamus.

Vers. 10. 20. PROPTEREA POPULI CONFITEBUNTUR TIBI IN ÆTERNUM, ET IN SÆCULUM SÆCULI.

PSALMUS XLVI

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. In finem, filiis Core, pro arcantibus Psalmus.

V. s. II. Victori, filiorum Core, pro juventutibus canticum.

2. Deus noster refugium et virtus: adjutor in tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis.

3. Propterea non timebimus dum turbabitur terra, et transferentur montes in cor maris.

4. Sonuerunt et turbate sunt aquæ eorum; conturbati sunt montes in fortitudine ejus.

5. Fluminis impetus lætificat civitatem Dei; sanctificavit tabernaculum suum Altissimum.

6. Deus in medio ejus, non commovebitur: adjuvabit eam Deus mane diluculo.

7. Conturbate sunt gentes, et inclinata sunt regna: dedit vocem suam, mota est terra.

8. Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Jacob.

9. Venite, et videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terram: 10. Auferens bella usque ad finem terræ.

Arcum conteret et confringet arma, et scuta comburet igni.

11. Vacate, et videte quoniam ego sum Deus; exaltabor in gentibus, et exaltabor in terra.

12. Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Jacob.

Deus nostra [h. nobis] spes et fortitudo, auxiliium in tribulationibus inventus es validum. Ideo non timebimus dum fuerit translata terra, et concussi montes in corde maris.

Sonantibus et tumentibus gurgitibus ejus, agitatis in montibus in fortitudine ejus.

Fluminis divisiones ejus lætificavit civitatem Dei sancti, tabernaculum Altissimi.

Deus in medio ejus non commovebitur: auxiliabitur ei Deus in ortu matutino.

Conturbate sunt gentes, et inclinata sunt regna: dedit vocem suam, prostrata est terra.

Dominus exercituum nobiscum, protector noster Deus Jacob. SEMPER.

Venite et videte opera Domini: quantas [h. quot] posnerit solitudines in terra.

Compescit bella usque ad extremum terræ, arcum confringet, et concidet hastam [al. hastas]: plaustra comburet igni.

Cessate et cognoscite quoniam ego sum Deus: exaltabor in gentibus, et exaltabor in terra.

Dominus exercituum nobiscum, fortitudo nostra [h. susceptor noster] Deus Jacob. SEMPER.

Argumentum. — Cum a maximis periculis in apparatu et militationibus bellicis, vel oblatione etiam, ab exteris gentibus liberata esset Hierosolymorum urbs, et terra Israelitica pacata, hoc ingens beneficium celebrat hic Psalmus. Hanc liberationem esse eam que *Isai.* xxxvi et xxxvii narratur, intermitionem puta exercitus Assyriorum, qui præerat Sennacherib, tempore Ezechie, dubitabit nemo, qui capita *Isaie* supradicta cum nostro Psalmo attentè contulerit. Strophae tres: vers. 2-4, nobiscum Jova est, nil timeamus, quamvis perturbatur ab nostro Psalmo attentè contulerit. Strophae tres: vers. 2-4, nobiscum Jova est, nil timeamus, quamvis perturbatur ab nostro Psalmo attentè contulerit. Strophae tres: vers. 2-4, nobiscum Jova est, nil timeamus, quamvis perturbatur ab nostro Psalmo attentè contulerit. Strophae tres: vers. 2-4, nobiscum Jova est, nil timeamus, quamvis perturbatur ab nostro Psalmo attentè contulerit.

1. Præcentori, *carmen* Coraitarum, ad modum alamoth, canticum.

2. Deus nobis est refugium roburque; auxiliium in angustiis repertus est valde (validum).

3. Propterea non timeamus dum mutatur terra, et dum moventur montes in corde (medio) maris (siti ac fundati).

4. Fremant, exastuent aquae ejus (maris),
tremiscant montes in fastu (elatione fluctuum) ejus.
5. Lumen, rivi ejus laetitia afficiunt civitatem Dei,
locum sacrum habitationum Altissimi.
6. Deus in medio ejus est, non ea nutat;
adjuvat eam Deus appetente mane (cito).
7. Fremunt gentes, nutant regna :
edit voce sua tonitru Jova, dissolvitur statim terra (pavore).
8. Jova exercituum nobiscum est,
refugium nobis est Deus Jacobi.
9. Agite, contemplantini facinora Jovæ,
qui efficit vastitates (alii, stupenda) in terra;
10. Qui cessare facit bella usque ad fines terræ,
arcum confringit et præcidit hastam,
currus comburit igne.
11. « Desistite, et agnoscite, quia ego sum Deus,
emineo inter gentes, emineo in terra. »
12. Jova exercituum nobiscum est,
refugium nobis Deus Jacobi.

NOTE.

Vers. 1. *Alamoth*, instrumentum ita dictum, i. e. fidium acutissimi toni : conf. I Paral. xv, 20 : ita Rosenmullerus et Maurer. Gesenius vero et Hengstenberg vertunt, *super virginibus*, id est, ad eum modum, qui puellarum est, acutissimum puta. — Vers. 2. *Angustis* : post hanc vocem in hebr. subaudiendum relativum אשר existimavit Alexandrinus. — Vers. 3. Hæ mutationes motusque non sunt tam physice, quam figuratæ et morales. — Vers. 5. Ingentibus illis rerumpublicarum subversionibus, quas concitati maris æstibus comparaverat, jam opponit Hierosolymorum tranquillam lætamque, Deo præside, securitatem, quam rivis confert leniter fluentibus. Argutari Rosenmullero videntur, qui aquas *Siloë* (Isai. viii, 6) hisce verbis respici existimant. Secundi membri sensus : in quo Altissimus habitat. — Vers. 6. *Appetente* : gall. *dès la pointe du matin*. — Vers. 8. *Refugium*; alii, *arc.* — Vers. 11. Jova populos tumultuantes alloquitur. *Desistite*, me mesoque justos impugnare. Alii, *remittite*, scil. conatus.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XLV.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

In finem filiis Core pro arcibus.

Recentiores interpretes nonnulli Psalmum hunc scriptum esse volant in gratiarum actionem, pro victoria Davidis ab inimicis suis Dei auxilio reportata; sed mirum est nulli veterum Patrum venisse in mentem ejusmodi argumentum. Nam S. Ambrosius, S. Hieronymus, S. Augustinus, S. Basilius, S. Joannes Chrysostomus, Theodoretus et Enthyms magno consensu docent Psalmum esse intelligendum de liberatione Ecclesie christianæ a persecutionibus infidelium. Et confirmari potest hæc explicatio ex titulo Psalmi; illud enim, *pro arcibus*, satis aperte demonstrat Prophetam non loqui de re præterita, sed de futura et ejusmodi, ut tempore Davidis occultissima esset, et nonnisi Deo revelante sciri posse. Igitur Psalmus præsens recte subjungitur Psalmo superiori : in illo enim predicta est Ecclesie exaltatio ob neptias spirituales cum Rege Christo Domino; in hoc autem predicatur persecutio, et liberatio a persecutione; quæ liberatio potissimum futura est, ut S. Basilius arbitratur, in consummatione sæculi.

EXPLICATIO PSALMI.

Vers. 1. 4. DEUS NOSTER, REFUGIUM ET VIRTUS : ADJUTOR IN TRIBULATIONIBUS, QUÆ INVENERUNT NOS NIMIS.

Milites Christi dicitur nobis refugium et virtus.

Milites Christi non minus vincunt fugiendo tentationes, quam tolerando. Quando fugiendum est, Deus refugium tutissimum est; quando tolerandum est, Deus virtus, et fortitudo est : utroque autem tempore « adjutor est in tribulationibus : » nam et adjuvat præbendo refugium, et adjuvat præstando victoriam. Illud autem, *quæ invenerunt nos nimis*, significat tribulationes gravissimas fuisse, quæ initio exortæ sunt adversus Ecclesiam, et repente ac inopinato irruisse : nam, ut legitur in *Actis Apost.* cap. ii et iii, post ascensionem Domini, et adventum Spiritus Sancti, Ecclesia edificabatur et crescebat in Jerusalem magna cum pace et tranquillitate. « Quotidie, inquit S. Lucas, perdurantes unanimiter in templo, et frangentes circa domos panes, sumebant cibum cum exultatione et simplicitate cordis, collaudantes Deum, et habentes gratiam ad omnem plebem, et Dominus augebat, qui salvi fierent quotidie in idipsum. » Sed paulo post cœpit vehementissima persecutio, flagellatis Apostolis, Stephano lapidato, et omnibus discipulis dispersis, præter Apostolos. In hebræo textu legitur : *Adjutor in tribulationibus inventus est nimis*, id est, Deus in tribulationibus inventus est auxiliator valde potens. Uterque sensus optimus est; sed quod attinet ad veritatem lectionis, adhaerendum est Septuaginta Interpretibus, qui sine dubio vocem illam hebraicam, נִימְסֹחַ *nimsach*, paulo aliter legerunt; alioquin nunquam vertissent *invenerunt*, nisi valde imperitii fuissent. Notat S. Basilius multos habere in ore versiculi hujus verba : « Deus refugium nostrum et virtus, » sed paucissimos ex vero affectu ista pronuntiare, quod inde colligitur, quoniam ad superandas tribulationes tanto ardore confugiunt ad humana præsidia, vel etiam ad artes diabolicas, quasi Dei auxilium pro nihilo haberent. Contra autem S. David ideo dicit : « Deus noster, refugium et virtus, » quia parum omnino in hominum robore, vel armis, vel industria, confidebat.

Vers. 2. 2. PROPTEREA NON TIMEBIMUS, DUM TURBANTUR TERRA, ET TRANSFERENTUR MONTES IN COR MARIS.

Vers. 3. 3. SONUERUNT, ET TURBATE SUNT AQUÆ EORUM : CONTURBATI SUNT MONTES IN FORTITUDINE EJUS.

Hi duo versiculi obscurissimi sunt, sed nos SS. Patres Basilius et Chrysostomum sequimur. Igitur ex eo quod dixit populus Dei : « Deus, refugium nostrum et virtus, » concludit se impedivum fore, etiam si terra et mare sursum ac

deorsum moveantur, et sedes suas horribili cum sonitu mutant. « Propterea, inquit populus Dei, non timebimus, dum turbabitur terra, » id est, dum forte turbabitur terra, sive, etiam si maxime turbetur terra, « et transferentur montes in cor maris, » id est, etiam si ipsi montes, qui a Deo fundati et radicati videntur, ut immobiles esse censeantur, agitentur, et fluctuent, et in profundum mare præcipitentur, id est, si ita sit, si ista fiant, « non timebimus, » quia Deus omnipotens refugium nostrum et virtus nostra est. « Sonuerunt, et turbate sunt aquæ eorum, » id est, non timebimus, etiam si ex translatione montium in cor maris, resonent et turbentur aquæ maris. Dicit autem *eorum*, id est marium, quia ubi nos habemus, in cor maris, in textu hebraico et græco est, in *corda marium*; noster autem Interpres mutavit numerum multitudinis in numerum singularem in voce *maris*, et reliquit numerum multitudinis in pronominæ eorum, et inde nata est obscuritas. « Et conturbati sunt montes, » id est, etiam si ipsi montes translati de terra in mare conturbentur, amissa videlicet stabilitate sua, in fortitudine ejus, in potentia, et robore Dei. Deus enim est, qui solus potest conturbare terram, et transferre montes in cor maris, et ipsum mare, montesque tremefacere, juxta illud *Psal.* lxxvi, 47 : « Viderunt æquæ, Deus, et timerunt, et turbate sunt abyssi. » Et *Psal.* ciii : « Qui respicit terram, et facit eam tremere; » et *Isai.* li : « Ego sum Dominus Deus tuus, qui conturbo mare, et intumescunt fluctus ejus. » Itaque in his versiculis declarat maximum fiduciam populi Dei, qui non timebit, etiam si mundus ruat; et simul insinuat maximum Dei potestatem, qui potest elementa omnia conturbare et movere : sicut revera conturbabit et movebit in consummatione sæculi, quando « erunt terræ motus maximi per loca, et præ confusione sonitus maris et fluctuum arescent homines præ timore, » *Luc.* xii; et tunc populus Dei non solum non timebit, sed aspiciet, et « levabit caput suum, » ut in Evangelio dicitur, « quoniam appropinquabit redemptio ejus, » *Matth.* xxiv. Possunt hæc omnia figurate intelligi, ut per terram intelligantur homines terreni; per montes vero, non solum terreni, sed etiam potentis et superbi, quales erant reges magni, Ecclesie inimici; per mare autem, amaritudo tribulationis et penarum, quibus in novissima die involventur omnes impii. Itaque turbabitur terra, quando « impii terræ amatores turbabuntur timore horribili, » ut dicitur *Sap.* v; « et montes transferentur in cor maris, » quando magni quondam reges qui Ecclesiam persequebantur, demergentur in profundum abyssi; et tunc sonabunt, et turbabuntur aquæ marium, quando futura ultima tribulatio horrendum in modum turbabit impios, et reges eorum, in fortitudine Dei, quoniam

Expositio moralis.

tunc apparebit quanta sit potestas irae Dei in peccatores.

Vers. 4. 4. FLUMINIS IMPETUS LÆTIFICAT CIVITATEM DEI, SANCTIFICAVIT TABERNACULUM SUUM ALTISSIMUS.

Vers. 5. 5. DEUS IN MEDIO EJUS NON COMMOVEBITUR, ADJUVABIT EAM DEUS MANE DILUCULO.

Ostendit nunc quare non timebit populus Dei, quando turbabitur terra, et montes transferentur in cor maris; et rationem esse dicit, quoniam pro amaritudinis abundantia, quae turbabit impios, dabitur Ecclesiae abundantia voluptatis, quae eam lætificabit; et pro instabilitate montium, qui transferentur in cor maris, dabitur Ecclesiae stabilitas perpetua, quia Deus erit in medio ejus. «Fluminis, inquit, impetus lætificat civitatem Dei,» id est, non timebit populus Dei, quando turbabitur terra, quia non irruent in Ecclesiam fluctus maris amari; sed fluminis aquae dulces et claræ magno impetu, magna videlicet copia, et abundantia voluptatis lætificabunt eam. In hebræo habetur, *נַחַשׁ נַחַר פֶּלְטָגוֹן, fluminis rivi, sive divisionis*, pro eo quod nos habemus ex græco, *fluminis impetus*; sed non sunt contraria: nam rivi aquarum possunt et cum impetu, et sine impetu fluere: voluerunt autem Septuaginta Interpretes declarare rivos illos non remitte et tenuiter fluere, sed cum magna plenitudine et impetu, ad significandam vehementiam dulcedinis, quae redundat in civitate Dei; sicut in alio *Psal. xxxv*, dicitur: «Torrente voluptatis tue potabis eos.» Addit Propheta: «Sanctificavit tabernaculum suum Altissimus,» quasi dicat: Ideo lætificat civitatem suam Deus, quia eam elegit, et sanctificavit in tabernaculum sibi, camque esse voluit propriam suam habitationem, juxta illud *Apocalyp. xxi*: «Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis, et ipsi populus ejus erunt.» «Deus in medio ejus, non commovebitur;» hoc opponitur instabilitati terræ et montium, quasi dicat: Non timebit civitas Dei, ne forte transferatur in cor maris: nam «Deus est in medio ejus,» id est, Deus non recedit ab ea, sed præsentissimus illi adest, utpote «in medio,» in intimis, in corde ejus, et ideo ista civitas non commovebitur, sed æterna stabilitate solidabitur. Et concludit ostendens, unde et quando ista erunt, dicens: «Adjuvabit eam Deus mane diluculo,» id est, lætitia et stabilitas dabuntur civitati Dei, quoniam Deus adjuvabit eam in exortu diei, id est, incipiente die felicitatis æternæ. Scriptura enim comparat infidelitatis tempus tenebris noctis, tempus fidei auroræ, visionem Dei claritatis diei. B. Paulus ad *Rom. xii*: «Nox præcessit, dies autem appropinquavit.» Et B. Petrus in *II Epist.* cap. 1: «Hæbetis firmiorem propheticum sermonem, cui beneficiis attendentes quasi lucerna lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat, et lucifer oriatur in cordibus vestris.» Et Sponsa in *Cantic.* cap. 11: «Donec aspirat dies, et inclinentur umbræ.» Et propheta Malachias

cap. iv: «Vobis timentibus nomen meum oriatur Sol justitiæ.» Et cum hac sententia satis apte coheret antiqua lectio, quam habet S. Augustinus, et ejus meminit S. Ambrosius, et quam amplectitur Ecclesia in officio Ecclesiastico: «Adjuvabit eam Deus vultu suo,» id est, adjuvabit eam adjuutorio omnium maximo et potentissimo, quando ostendet ei vultum suum, quod tunc erit, quando Sol justitiæ manifeste se illi ostendet, et inchoabit diem illum ab initio mundi a Sanctis omnibus desideratum et expectatum; de quo dicit Apostolus: «Scio cui credidi, et certus sum, quia potens est depositum meum servare in illum diem,» *II Timoth. 1*.

6. CONTURBATE SUNT GENTES, ET INCLINATA SUNT REGNA: DEDIT VOCEM SUAM, MOTA EST TERRA.

Predicit verbis propriis quod figuratis ante prædixerat, destructionem videlicet inimicorum Ecclesie, unde pax universalis et perpetua consequatur. Quod igitur antea dixerat de terra et montibus, nunc dicit apertius de gentibus et regnis. «Conturbate sunt, inquit, gentes,» quia propinquat interitus earum; et inclinata sunt regna, id est, dejecta ab altitudine sua, et usque ad terram prostrata. «Dedit vocem suam,» Deus videlicet intonuit de coelo, et mota est terra, id est, contremuit, vel liquefacta et desolata est terra: nam vox hebraica *מַג* *mag*, *liquecere et dissolvi* est. Quod autem hic dicitur de regnorum terrenorum destructione, prædictum fuit clarius a Daniele cap. 11, ubi dicitur: «Regnum Christi consumpturum omnia regna, et ipsum mansurum in æternum;» et explicatum fuit ab Apostolo, *I Cor. xv*, illis verbis: «Deinde finis, cum tradiderit regnum Dei, et Patri, cum evacaverit omnem principatum, et potestatem, et virtutem.»

7. DOMINUS VIRTUTUM NOBISCUM, SUSCEPTOR NOSTER DEUS JACOB.

In his omnibus ruinis gentium et regnorum non timebit populus Dei, quoniam dicere poterit: «Dominus virtutum,» id est, exercituum, «nobiscum est, susceptus noster,» id est, qui nos tuendos suscepit, «Deus Jacob» est. Dicitur autem, *Dominus virtutum*, id est exercituum, quoniam omnes angeli, qui plurimi et potentissimi sunt, ad nutum illi obediunt, juxta illud *Psal. cii*: «Potentes virtute facientes verbum illius.» Nec solum angeli sunt milites Dei, sed omnes omnino res create: nam «ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum faciunt verbum ejus,» ut dicitur in *Palm. cxlvii*, et ut dicitur in *Psal. cxviii*: «Omnia serviunt ei.» Itaque duo argumenta proponuntur in hoc versiculo, quibus apertissime demonstratur posse, ac debere populum Dei nihil timere: primum est, quia Dominus potentissimus, cui omnia militant, hujus populi adjuutor est. Alterum, quia hic idem Dominus non solum potest,

sed etiam vult populum suum juvare, cum dicit velis Deus Jacob, id est, Deus populi hujus, qui dicitur Jacob a patriarcha illo sancto, et Dei amicitissimo, ex cujus progenie carnem sumere dignatus est.

Vers. 8. 8. VENITE, ET VIDETE OPERA DOMINI, QUAE POSUIT PRODIGIA SUPER TERRAM, AUFERENS BELLA USQUE AD FINEM TERRÆ.

Hortatur omnes gentes, ut cogitent mirabilia opera Dei, atque illud in primis, quod erit in novissimo tempore, quando sublati omnibus inimicis, vel potius subjectis omnibus sub scabellum pedum Christi, finis erit omnium bellorum, et solus regnabit Deus, nullo amplius resistente, vel rebellante. Quod regnum expectamus et petimus, cum quotidie dicimus in oratione Dominica: «Adveniat regnum tuum.» «Venite, inquit, et videte,» id est, accedite pro fidei, et mentis oculis contemplamini, et considerate «opera Domini, quae posuit prodigia super terram,» id est, considerate opera, quae Deus ponet (nam præteritum ponitur hic pro futuro more prophætico) super terram, tam admiranda, et stupenda, ut prodigia nominari possint. Ponet autem hæc prodigia «auferens bella usque ad finem terræ;» vere enim mirabile est, potuisse ex tota terra usque ad ultimos ejus fines auferri bella, et ita auferri, ut in æternum renovari non possint. Ex hebræo S. Hieronymus vertit, *quantas posuerit desolationes in terra*, pro eo quod nos legimus, *quæ posuit prodigia super terram*: et sensus idem est; nam ex desolatione totius terræ translatis justis in celum, et detrusis impiis in inferna, oriatur cessatio bellorum in universa terra. Verbum tamen hebraicum *שָׁמַח* *shammoth* utrumque significat, *desolationes et admirationes*, sive *prodigia*: nam vox *שָׁמַח* *shamm* significat *admirari et desolari*; proinde Septuaginta Interpretes recte verterunt *prodigia*, cum vox hebraica id significet, quamvis etiam desolationes significare possit.

Vers. 9. 9. ARCUM CONTERET, ET CONFRINGET ARMA, ET SCUTA COMBURET IGNI.

Declarat quod dixit, *auferens bella*; ac dicit id futurum esse, quia Dominus destruet omnia arma, tam quibus usus est in feriendo, quales sunt arcus et lanceæ, quam quibus utuntur milites ad sui defensionem, qualia sunt scuta: sine armis autem bella geri non possunt. In hebræo pro voce *arma*, habetur in specie *חַנְתִּי* *chanthi*, *hasta*, sive *lanxæ*; sed Septuaginta maluerunt vertere *arma*, quia sine dubio Propheta nomine arcus et lanceæ significare voluit omnia arma offensiva; itaque sensus est, *arcum conteret, et confringet reliqua arma*. Pro voce vero *scuta*, est in hebræo *currus*, et quidem sensus est idem, quia et scuta et currus militares, et omnia similia instrumenta belli cremanda prædicuntur: tamen sciendum est, vocem hebraicam *עֲגֻלָּה* *agaloth* significare *currus*,

quia currus rotundi sunt; proprie enim vox illa *rotunditatem* significat. Quoniam igitur scuta etiam rotunda sunt, et melius conjunguntur scuta cum lanceis et arcibus, quam currus, ideo Septuaginta prudenter verterunt *scuta*. Hos duos versiculos aliqui exponunt de pace temporali, quæ fuit tempore Augusti, vel Constantini; sed longe melius conveniunt in æternam pacem, quæ erit in fine sæculi, quando Ecclesia desinet esse militans, et incipiet esse triumphans, omnibus videlicet hostibus undique debellatis.

10. VACATE, ET VIDETE, QUONIAM EGO SUM DEUS; EXALTATOR IN GENTIBUS, ET EXALTATOR IN TERRA.

Dixerat paulo ante Propheta: «Venite, et videte opera Domini.» Nunc ut ostendat quomodo venire oporteat, si quis opera Domini intelligere velit, dicit: «Vacate, et videte,» ac, ut magis persuadent, inducit Deum ipsum loquentem et exhortantem: «Vacate, et videte, quoniam ego sum Deus.» Nam contemplatio rerum divinarum requirit animum liberum a tumultu perturbationum sæcularium; radix autem omnium perturbationum est cupiditas: ex desiderio enim divitiarum, deliciarum, honorum, et similiarum rerum, oriuntur occupationes molestissimæ, quæ nullam omnino quietem homini se affecto reliquant. Hinc Hieronimus de viro contemplativo dicit: «Sedebit solitarius, et tacet, et similiarum vi, et clauso ostio ora Patrem tuum.» Quid sit enim, clauso ostio, Patrem orare, exemplum suo nos docuit, qui ut plurimum orturus ascendebat in montes, et solus orabat, remotus videlicet ab omni strepitu curarum et negotiorum. Sed, ut diximus, præcipua vacatio debet esse a concupiscentia rerum terrenarum: nam qui nihil desiderat eorum, quæ videntur, etiam si multum occupetur in auxilio proximorum, facile colliget animum, cum voluerit, et vacabit, et videbit, quoniam Dominus ipse solus est Deus, ipse principium et finis, ipse spes tota fidelium in terris, et vera felicitas eorum in cælis. Nam et David occupatissimus erat in regno administrando, et S. Gregorius (ut etiam plurimi alii S. Pontifices) in administrando pontificatu; et tamen altissimis contemplationibus suspendebantur, eo quod alas mentis a luto concupiscentiæ liberare gererent. Ipse etiam Apostolus sollicitudine omnium Ecclesiarum premebatur, et labore manuum ad victum quærendum exercebatur; et tamen quia a desideris sæcularibus liberissimus erat, non solum vacabat, et videbat, sed etiam usque ad tertium celum rapiebatur, et audiebat arcana verba, quæ non licet homini loqui. Contra vero multi sunt homines otiosi, quod attinet ad occupationes negotiorum; sed quia carnales sunt, et sæcularibus desideriis implicati, Deo vacare non sœunt. At igitur: «Vacate,» id est, otium sanctum querite, et animum

Contemplatio rerum divinarum requirit animum liberum a tumultu perturbationum sæcularium.

porum et tranquillum afferte, et videte attentissime cogitantes, « quoniam ego sum Deus, » id est, ego sum Deus solus, et nulla res creata, quamvis magna et sublimis videatur, est Deus, ego solus sum, id quod est; ego solus, « ex quo omnia, per quem omnia, et in quo omnia, » Rom. xi; ego solus, sine quo nihil potestis, et nihil estis, et in quo omnia potestis, et vere estis. « Exaltabor in gentibus, et exaltabor in terra, » id est, ego cum mirabilia fecero, quae supra dicta sunt, apparebo sublimis coram omnibus gentibus, et coram omni orbe terrarum, ita ut omne genu flectatur, caelestium, terrestrium et infernorum. Nam in fine saeculi nullus omnino erit, qui Deum contemnere audeat; sed omnes vel volentes, vel invitati agnoscent supremum ejus imperium, illique subiciantur. S. Basilius et aliqui alii mystice interpretantur hanc exaltationem de exaltatione Christi in cruce, ut sensus sit: « Vacate, et videte, quoniam ego, » qui homo esse videor, sicut homines ceteri, vere tamen « sum Deus, » et exaltabor inter gentes, et in terra, » suspensus in cruce ad ignominiam et supplicium, in

Dens qui
sit et
quantus?

oculis impiorum. Vere autem per hanc ipsam crucem exaltabor in omnibus gentibus, et in omni terra, quia omnia traham ad me ipsum, et jugo fidei, atque obedientiae meae, ipsi etiam summi reges cum populis colla submittent. In hebraeo est, *cessate et videte*, quod potest intelligi de cessatione a negotiis et desideriis saecularibus, ut diximus, et eam litteralem, et propriam expositionem esse censemus: tamen non est improbanda sententia illorum qui volunt, in his verbis exhortationem contineri ad impios, ut sensus sit: Cum ea futura sint, quae sunt paulo ante explicata, *cessate jam tandem a peccato infidelitatis, et a persecutionibus piorum, et videte oculis fidei, quoniam ego sum Deus, et idola vestra non sunt dii; ego enim solus in fine saeculi exaltabor in gentibus, et in omni terra.*

11. DOMINUS VIRTUTUM NOBISCUM, SUSCEPTOR VERB. 11.
NOSTER DEUS JACOB.

Concludit Psalmum repetitione versus septimi, ut affectum piorum, exhortatione illa Dei, rursus excitatum et renovatum fuisse demonstrat.

PSALMUS XLVII

SECUNDUM HEBRAEOS.

V. v. — 1. *In finem, pro filiis Core Psalmus.*

2. Omnes gentes, plaudite manibus: jubilate Deo in voce exultationis.

3. Quoniam Dominus excelsus, terribilis: rex magnus super omnem terram.

4. Subjecit populos nobis, et gentes sub pedibus nostris.

5. Elegit nobis hereditatem suam, speciem Jacob quam dilexit.

6. Ascendit Deus in jubilo, et Dominus in voce tubae.

7. Psallite Deo nostro, psallite; psallite regi nostro, psallite.

8. Quoniam rex omnis terrae Deus: psallite sapienter.

Regnabit Deus super gentes; Deus sedet super sedem sanctam suam.

10. Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham: quoniam dii fortes terrae vehementer elevati sunt.

Argumentum. — Eadem occasione, qua superior, compositus fuisse videtur hic Psalmus. Juxta Rosenmullerum, a Coraita aliquo Salomonicae templi consecrationi accantatus fuit. Juxta Hengstenberg hocce carmen respicit quae II Chron. xi, 11 narrantur. Cf. II Chron. xi, 19, et Iud. xi, 26 cum Ps. xlvii, 6. Messie in sensu mystico convenit. Sirogus dicit: vers. 2, 3, laudate Jovam, qui subjecit imperio nostro populum hanc nobis terram possidendam dedit vers. 6-10, laudate Jovam, qui suo populo adjungit exteros.

V. s. n. *Victori, filiorum Core canticum [h. psalmus].*

Omnes populi [al. gentes], plaudite manibus: jubilate Deo in voce laudis.

Quoniam Dominus [al. Deus] altissimus terribilis: rex magnus super omnem terram.

Congregavit populos subter nos, et tribus [h. plebes] sub pedibus nostris.

Elegit nobis hereditatem nostram: gloriam [h. superbiam] Jacob quam dilexit. SEMPER. Ascendit Deus in jubilo: Dominus [al. Deus] in voce buccinae.

Canite [h. psallite] Deo, canite [h. psallite]; canite [h. psallite] regi nostro, canite [h. psallite].

Quia rex universae terrae Deus: canite [h. psallite] erudite.

Regnavit Deus super gentes: Deus sedet super thronum sanctum suum.

Principes populorum congregati sunt, populus Dei Abraham: quoniam dii, scuta terrae, vehementer elevati sunt.

1. Praecentori, Coraitarum carmen.

2. Omnes populi, plaudite manibus; jubilate Deo voce exultabunda.

3. Nam Jova, altissimus, terribilis est, rex magnus super omnem terram.

4. Duceit (subjecit) populos subter nos, et nationes subter pedes nostros.

5. Elegit nobis hereditatem nostram (Canaan) decus Jacobi, quem diligit.

6. Ascendit Deus cum clamore leto, Jova cum clangore tubae.

7. Canite Deum, canite! canite regi nostro, canite!

8. Nam rex est omnis terrae Deus, canite carmen.

9. Regnat Deus super gentes, Deus sedet in solio suo sancto.

10. Principes populorum congregantur, (ut omnes pariter fiant) populus Dei Abraham; Nam Dei sunt clypei terrae: exaltatus est plurimum Jova.

NOTE.

Vers. 5. *Elegit hereditatem*, i. e. dedit hereditatem electam. — Vers. 6. *Ascendit*, in Sionem arcam, aiunt multi; Crelier: in caelum. — Vers. 8. *Carmen*, puta arte multa elaboratum: ita multi: cf. Ps. xlv, 1. — Vers. 10. Ante *am* multi subaudiunt *im*, eodem sensu: *cum populo Dei*, etc., ut sint unus populus. *Clypei* a defendendo principes vocantur et Hos. iv, 18. *Dei sunt*, Deo subjiuntur. Pro *am* Alexandrinus legit *im*.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XLVI.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

In finem pro filiis Core Psalmus.

Titulus nihil continet novi, sed de argumento quaestio esse potest: non enim desunt ex recentioribus, qui Psalmum ad litteram exponendum esse censent de asportatione arcae foderis in montem Sion a Davide. Moventur autem ea ratione, quod sicut in hoc Psalmo scriptum est: « Ascendit Deus in jubilo, et Dominus in voce tubae; » ita scriptum sit II Reg. vi: « Ducebant arcam Testamenti Domini in jubilo, et in clangore buccinae; » et pro verbo *ducebant*, in hebraeo est *אֲשַׁרְיָהוּ מִיָּדָיו*, id est, *ascendere fecerunt*. Ceterum SS. Patres, ut Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus, et cum eis Theodoretus et Cuthyrius, nullam arcam mentionem faciunt, et simpliciter totum Psalmum de victoria et ascensione Christi possenerunt. Eorum sententia nobis sequenda esse videtur, hic Psalmum propter ipsorum auctoritatem, tum quia si de sola arcae asportatione ad litteram ageretur, non esset opus omnes gentes ad letitiam invitare; neque similia sunt, quae dicuntur in II lib. Reg. cap. vi, is quae dicuntur in hoc ascensio-Psalmo: ibi enim dicitur: « Ascendere fecerunt arcam; » hic dicitur: « Ascendit Deus; » et rursus repetitur, *et ascendit Deus* et Dominus in voce tubae: « sunt autem valde diversa, « ascendere fecerunt arcam, » et « ascendit Deus; » illud ligentis enim recte redditum est per verbum *ducebant*, quod proprie convenit arcae lignae, quae non movetur nisi ab alio deferatur; at *ascendit Deus* ad eum refertur, qui propria virtute sursum abit.

EXPLICATIO PSALMI.

Vers. 1. **1. OMNES GENTES, PLAUDITE MANIBUS: JUBILATE DEO IN VOCE EXULTATIONIS.**

Invitat Propheta sanctus omnes gentes, ut voce et gestibus letitiam animi ostendant: omnes gentes invitat, quia gloria capitis toti corpori communis est; corpus autem non solos Judaeos, sed etiam gentes comprehendit: Ecclesia enim, quae corpus Christi est, toto terrarum orbe diffunditur. Quod autem ad plaudendum manibus invitat, non significat strepitum corporalem edendum, ut recte S. Chrysostomus admonuit, sed metaphorica locutio est, quae indicat gaudendum et letandum esse, ut ii faciunt, qui prae gaudio exiliunt, et manibus strepitum, et voce clamores excitant: nam idem Propheta non solos homines ad plausum et exultationem invitare solet, sed etiam caelum, et terram, et flumina, et montes, et arbores, *Psalm. xcvi*: « Latentur caeli, et exultet terra, commoveatur mare et plenitudo ejus; gaudebunt campi, et omnia, quae in eis sunt: tunc exultabunt omnia ligna silvarum a facie Domini, quia venit; » et in *Psalm. xcvi*: « Flumina plaudent manu, simul montes exultabunt a conspectu Domini: » quae omnia metaphorica sunt, neque aliud significant, nisi ingentem animi letitiam hominis cupientis, si fieri posset, ut omnia sibi congauderent. Neque omnitem est, quod monet S. Augustinus, illorum duntaxat gaudium Deo gratum esse, qui manibus plaudunt et voce exultant, id est, qui operibus bonis et voce laudis testantur se in Domino gaudere.

Vers. 2. **2. QUONIAM DOMINUS EXCELSUS, TERRIBILIS, REX MAGNUS SUPER OMNEM TERRAM.**

Reddit rationem Propheta, cur omnes gentes ad plaudendum et exultandum invitaverit: ac primum rationem ducit a magnitudine Christi, quem dicit esse « excelsum » ratione divinitatis, « terribilem » ratione potentiae, et « regem magnam » ratione providentiae et gubernationis. « Quoniam, inquit, Dominus excelsus, » id est, cum plausu et exultatione jubilate Deo, gentes omnes, quoniam Deus, et Dominus noster Christus excelsus est, sive altissimus (ut vertit S. Hieronymus) quoad naturam divinam, ratione cuius longe excellit omnibus rebus creatis. Item, quoniam « terribilis » est, quoad potentiam, cum vere sit omnipotens, et nihil ei resistere possit. Denique, quia « rex magnus est super omnem terram, » quoad gubernationem, cum ipse sit supremus, et absolutus, et universalis rector orbis terrae.

Vers. 3. **3. SUBIECTI POPULUS NOBIS, ET GENTES SUB FEDIBUS NOSTRIS.**

Alteram rationem ducit a beneficio, quod Ecclesiae suae contulit in principio, quando eam eduxit de terra Aegypti; tunc enim Deus, sive Christus

secundum formam Dei introduxit populum in terram promissionis, et populos, ac gentes, quae loca illa possidebant, subieci populo suo, et fecit, ut reipsa pedibus conculcarent colla regum illarum gentium, ut scribitur in libro *Jesus cap. i*.

4. ELEGIT NOBIS HEREDITATEM SUAM, SPECIEM Vers. 4. **JACOB QUAM DILEXIT.**

Tertiam rationem ducit ab alio beneficio, quo idem Deus Christus, post ejectionem Chananaeos, et populum suum in eorum terram introductum, elegit sibi in peculiarem et propriam hereditatem primitivam Ecclesiam, ex Judaeis credentibus, id est, Apostolis caeterisque discipulis. « Elegit, inquit, nobis, » id est, in nobis, sive ex nobis « hereditatem sibi, » populum videlicet peculiarem: « speciem Jacob, quam dilexit, » id est, elegit pulchritudinem quamdam eximiam populi Judaici, qui dicitur Jacob, quam pulchritudinem merito adamavit, et ideo ex eo populo Ecclesiam, quasi propriam hereditatem sibi ipse constituit. Observandum est ex hoc loco, in populo Judaico plurimos fuisse durae carvicis, et idololatriae addictos, ac per hoc tandem reprobatos; sed fuisse etiam sanctissimos Patriarchas, quorum spiritualium pulchritudinem fidei ac morum Deus valde dilexit. Unde et Apostolus dicit *Rom. xi*, Judaeos fuisse Deo charissimos propter patres, et Ecclesiam ex Judaeis esse bonam olivam, cujus aliqui rami fracti sunt ob incredulitatem, et in eorum locum insertos esse Gentiles conversos ad fidem, quos oleastros appellat, et iisdem Gentilibus jam fidelibus dicit: « Quod si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, et socius radicis, et pinguedinis olive factus es, noli gloriari adversus ramos: quod si gloriaris, non tu radicem portas, sed radix te. » Haec igitur est species Jacob, quam Deus, et propter quam elegit sibi hereditatem ex populo Judaicorum, cui postea adjunxit multitudinem gentium. In hebraeo codice nunc habemus: *Elegit nobis hereditatem nostram; sed Septuaginta Interpretes, qui verterunt hereditatem sibi, sine dubio non legerunt נַחֲלָתֵנוּ nachalathenu, quod significat hereditatem nostram, sed נַחֲלָתוֹ nachalatho, vel נַחֲלָתוֹ nachalatho, quod est hereditatem sibi. Et facile fuit post tempora Septuaginta Interpretum mutari textum ob litterarum similitudinem. Certe sententia multo clarior est, quam reddiderunt Septuaginta Interpretes, quae ea sit, quam nunc recentiores colligunt ex hebraeo. Quid enim sit, elegit nobis hereditatem nostram, vix intelligi potest, at elegit in nobis hereditatem sibi fidelissime intelligitur.*

5. ASCENDIT DEUS IN JUBILO, ET DOMINUS IN Vers. 5. **VOCE TUBAE.**

Haec est quarta ratio, cur oporteat plaudere et exultare, quia videlicet, posteaquam Dominus

« elegit sibi hereditatem » in populo Hebraeorum, id est, inchoavit Ecclesiam suam in Apostolis et Discipulis, qui omnes Hebraei erant; ascendit in caelum, et naturam nostram personae suae indissolubiler unitam evexit supra omnes caelos, super omnes angelos, et super omnes creaturas. Quamvis enim in hoc Psalmo non exprimitur, quo ascenderit, exprimitur tamen in *Psalm. lxxvii*: « Ascendit in altum, captivam duxit captivitatem; » et ibidem: « Ascendit super caelos caelorum ad orientem. » Ait igitur: « Ascendit Deus, » id est, Christus ascendit in caelum, sed ascendit propria virtute, quia Deus erat; ideo enim dicit, « ascendit Deus. » Illud in *Jubilo, et in voce tubae, de spirituali jubilo et sono angelorum intelligendum est: nam, ut Chrysostomus notat, quod ad corporalem strepitum attinet, ascendit in silentio Apostolis aspicientibus et mirantibus; et fortasse non sunt visi, neque auditi chori angelorum, ut in malivitate, ut Apostoli nulla alia re distraherentur, sed tunc essent intenti ad cogitandum mysterii magnitudinem, dum viderent naturam humanam, cui dictum erat *Gen. iii*: « Pulvis es, et in pulverem reverteris, » jam cum ingenti gloria et immortalitate indutam ascendere super omnes caelos: sed tamen dubitari non potest, quin adessent angelorum legiones ineffabili jubilo deducentes Dominum gloriae in gloriam suam.*

Vers. 6. **6. PSALLITE DEO NOSTRO, PSALLITE: PSALLITE REGI NOSTRO, PSALLITE.**

Vers. 7. **7. QUONIAM REX OMNIS TERRAE DEUS, PSALLITE SAPIENTER.**

Antequam subjungat quintam rationem, ex admiratione ascensionis, provocat omnes ad laudandum Deum, et ad effectum suum significandum non semel tantum dicit, sed iterum atque iterum repetit: « Psallite, inquit, Deo nostro, psallite: psallite regi nostro, psallite, » id est, psallite Domino, quia *Deus noster est; nimirum psallite, quia rex noster est, et tertio psallite, quia non solum rex noster est, sed quia « omnis terrae rex » est. Nec solum psallite frequenter, sed etiam « sapienter, » id est, attente et considerate, ut nulla in re fiat error; oportet enim officium, quod summo Regi praestatur, cum omni diligentia praestari. Vide de hac re S. Bernardum *serm. 7 et 47 in Cantica*. Significatur etiam per vocem *sapienter*, ut Chrysostomus et Augustinus admonent, ut qui Psalmos canit, intelligat quod canit, et ex intelligentia mysteriorum moveatur affectus pietatis in Deum. In qua re videtur hoc tempore non leviter peccari ab iis, qui officium canendi in Ecclesia susceperunt.*

Vers. 8. **8. REGNABIT DEUS SUPER GENTES: DEUS SEDET SUPER SEDEM SANCTAM SUAM.**

Quinta ratio ponitur hoc loco, cur oporteat psallere et jubulare Deo in voce exultationis, quia vi-

delicet, Christus posteaquam in caelum ascendit, per Apostolos suos toti orbi terrarum praedicavit Evangelium, atque ad regnum suum gentiles adduxit. « Regnabit, inquit, Deus super gentes, » id est, non contentus Christus Deus hereditate, quam sibi acquisivit ex populo Judaicorum, regnabit etiam super gentes, dum per Apostolorum praedicationem gentes omnes jugo fidei colla subijciunt. Sed interim « sedet super sedem sanctam suam, » id est, sedet ad dexteram Patris, quae est sedes regni Dei sanctissima, id est justissima, et in quam nulla cadere potest iniquitas. Vocatur etiam sedes Dei sancta, quoniam anima justi sedes est sapientiae, et Deus sedet super Cherubim, qui sunt sanctissimi et beatissimi spiritus.

9. PRINCIPES POPULORUM CONGREGATI SUNT CUM DEO ABRAHAM: QUONIAM DII FORTES TERRAE VEHEMENTER ELEVATI SUNT.

Declarat quod dixit: « Regnabit Deus super gentes. » Id enim futurum erat, quia per Apostolorum praedicationem « principes populorum, » cum ipsis suis populis fideles futuri erant, et dimissis diis patrum suorum, cum Deo Abraham, qui solus verus est Deus, congregandi erant. *Hoc igitur est, quod dicit: « Principes populorum, » gentium videlicet, « cum Deo Abraham congregati sunt, » id est, cum Deo Abraham convenerunt, ut ipse esset eis in Deum, et ipsi populus ejus essent. Nominat autem Deus Abraham, ad differentiationem deorum, quos sibi varie gentes adoptarunt, cum in mundum ingressa est idololatria, quo tempore apud familiam Abrahami veri Dei cultus relictus est. In hebraeo textu legitur: *Populus Dei Abraham*, pro eo quod nos habemus, *cum Deo Abraham*; sed Interpretes Septuaginta non legerunt *ham*, sed *him*: eadem enim litterae cum uno puncto significant eum, cum alio significant populum. Et vel ex hoc loco intelligi potest puncta non esse ubique recte collocata: nam si legamus ut legerunt Septuaginta Interpretes, sensus est *charissimus*; si vero legamus, ut nunc est in hebraeo, sensus nullus, aut obscurissimus erit. Quid enim est: « Principes populorum congregati sunt populus Dei Abraham? » Haec enim lectio nunc habetur in textu hebraeo. Quod autem sequitur: « Quoniam dii fortes terre vehementer elevati sunt, » S. Augustinus exponit de superbis hominibus, qui non convenerunt cum Deo Abraham, sed reprobi facti sunt ob eorum superbiam. S. Joannes Chrysostomus exponit de Apostolis, per quos principes populorum conversi sunt ad Deum Abraham, ut sensus sit: « Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham, quoniam dii fortes terre, » id est *Apostoli, vehementer elevati sunt, » cum pleni fuerint donis sapientiae, et fortitudinis, et miraculorum in tantam eminentiam, ut principes populorum eis resistere non poterint. Vere enim Apostoli Spiritu Sancto repleti tam fortes fuerunt, ut omnia pericula, omnia tormenta omnem potentiam diaboli, et omnem**

dominatus praedictur.

Apostolorum fortitudo.

mundi sapientiam superaverint. Sed potest etiam satis commode ad litteram intelligi de illis principibus populorum, ut fidem sint principes populorum, et dii fortes terræ, ut sensus sit: « Principes populorum cum Deo Abraham congregati sunt, » quoniam ipsi, qui sunt quasi dii quidam, et potentes in terra, vehementer elevati sunt, cum antea essent per idololatriam servi dæmoniorum, et nunc sint facti per fidem filii Dei veri et vivi. In hebræo est alia lectio: *Quoniam Dei scuta terræ valde elevatus est*. Et quidem vox *Dei* in græco etiam in genitivo est, ex quo putant aliqui in latino textu legendum esse *Dei*, et errore librarium positum esse *dii pro Dei*. Sed cum S. Augustinus et S. Hieronymus in Commentario legant *dii*, et sensus sit longe clarior, credibile est varias fuisse lectiones græcas; et nostram latinam translata esse ex græca emendatione, præsertim cum nulla inveniatur varietas in codicibus latinis manuscriptorum, sed in omnibus legatur *dii*. Illud autem, *scuta terræ*, potest etiam ex hebræo verti, *protectores*, sive *magistratus terræ*, ut peritii facile intelligunt ex cap. iv *Osee*, vers. 18, ubi hæc eadem vox *מגין* *magime*, quam hoc loco S. Hieronymus vertit *scuta*, vertitur ab eodem Hieronymo *protectores*. Et quoniam protectores, sive magistratus, potestatem habent super alios, non debet mirum vi-

deri, si Septuaginta Interpretes, et Interpres latinus posuerint *fortes*. Itaque « dii fortes terræ » sunt principes, qui instar deorum fortiter protegere debent terram ipsis subjectam. Denique illud, *elevatus est*, verterunt Septuaginta in numero multitudinis, ad sensum potius, quam ad verbum respicientes. Sensus enim est, *dii fortes terræ elevatus est*, id est, unusquisque eorum elevatus est, quod clarius vertitur, *elevati sunt*. Neque est hoc novum in lingua hebraica, sed usitatum ut *Genes. i*, ubi nos habemus: *Sint luminaria*, in hebræo est, *sint luminaria*; et *Ecclesi. x*, ubi legitur: *Musca morientes perdit suavitatem unguenti*, in hebræo legitur: *Musca morientes perdit suavitatem unguenti*. Et *Gen. xlix*, ubi invenitur: *Filia discurrenit super murum*, in hebræo invenitur: *Filia discurrenit*. Sicut etiam e contrario non raro in hebræo invenitur nomen singularis numeri, cum verbo numeri multitudinis, ut *Aggei ii*, pro eo quod nos legitimus: *Et venit desideratus cunctis gentibus*, in hebræo habetur: *Et venit desiderium gentium*; et *Job. xv*, ubi nos habemus: *Numerus annorum incertus est*, legitur in hebræo: *Numerus annorum reconditis sunt*. Igitur verba hujus postremi versiculi, que juxta litteram hebraicam nullum sensum habere videntur, sapientissime a Septuaginta Interpretibus et a nostro latino Interprete reddita sunt.

PSALMUS XLVIII

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 4. *Psalmus cantici filii Core, secunda sabbati.*

2. Magnus Dominus, et laudabilis nimis, in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus.

3. Fundator exultatione universæ terræ mons Sion, latera aquilonis, civitas regis magni.

4. Deus in domibus ejus cognoscetur, cum suscipiet eam.

5. Quoniam ecce reges terræ congregati sunt, convenerunt in unum.

6. Ipsi videntes sic admirati sunt, conturbati sunt, commoti sunt; 7. tremor apprehendit eos.

Ibi dolores ut parturientis, 8. in spiritu vehementi conteres naves Tharsis.

9. Sicut audivimus, sic vidimus in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri: Deus fundavit eam in æternum.

10. Suscepimus, Deus, misericordiam tuam, in medio templi tui.

11. Secundum nomen tuum, Deus, sic et laus

V. s. h. — *Canticum Psalmi filiorum Core.*

Magnus Dominus et laudabilis nimis: in civitate Dei nostri in monte sancto suo.

Specioso germine, gaudio universæ terræ, monti Sion, lateribus aquilonis, civitatule regis magni.

Deus in domibus ejus: agnitus est in auxiliando.

Quia ecce reges congregati sunt: venerunt [*h. transierunt*] simul.

Ipsi videntes sic obstupuerunt: conturbati sunt, admirati sunt.

Horror possedit eos ibi: dolor [*al. dolores*] quasi parturientis.

In vento uredinis confringes naves Tharsis.

Sicut audivimus, ita vidimus in civitate Domini exercituum, in civitate Dei nostri:

Deus fundavit eam usque in æternum [*h. sæculum*]. SEMPER.

Æstimavimus, Deus, misericordiam tuam, in medio templi tui.

Secundum nomen tuum, Deus, sic laus tua

tua in fines terræ: justitia plena est dextera tua.

12. Lætetur mons Sion, et exultent filia Judæ, propter judicia tua, Domine.

13. Circumdate Sion, et complectimini eam: narrate in turribus ejus.

14. Ponite corda vestra in virtute ejus, et distribuite domos ejus, ut enarretis in progenie altera.

15. Quoniam hic est Deus, Deus noster in æternum, et in sæculum sæculi: ipse reget nos in sæcula.

usque in [*al. ad*] extremum terræ: justitia repleta est dextera tua.

Lætetur mons Sion, exsultent filia Judæ: propter judicia tua.

Circumdate Sion, et circuite eam, numerate turres ejus.

Ponite cor vestrum in mœnibus [*h. in virtute*]. *Al. add. ejus*: separate palatia ejus, Ut enarretis in generatione novissima.

Quia iste [*al. ipse est*] Deus Deus noster in sæculum, et in perpetuum: ipse erit dux noster in mortem [*h. in sæcula*].

Argumentum. — Ejusdem est argumenti cum *Ps. xlv*. Celebrat enim hic etiam liberationis singularis beneficium, que divinitus Hierosolymis contigerit. Pertinere autem hæc carmina ad bellum illud, quod Josephato reges complures juncti intulerunt, in quo tamen rex ipse et urbs fuerunt conservati, interpretes plerique statuunt, et favent huic sententiæ vers. 3-7. Cf. etiam vers. 10 Psalmi cum *1 Chron. xx*, 27, ubi historia legitur. Sunt tamen qui putant, editum esse hunc Psalmum eo tempore, quo urbs Hierosolymitana Assyriorum obsidione exempta est regnante Ezechia. Strophe tres vers. 3-4, magnificæ huic urbi præsidet Jova; vers. 5-9, subito evanuerunt qui eam circumdederant hostes; vers. 10-15, pro tanto beneficio hymnis te nos celebramus, celebrabunt te posteri.

1. Canticum, carmen Coraitarum.

2. Magnus est Jova, et celebrandus plurimum in urbe Dei nostri, in monte suo sancto.

3. Pulcher elatione, gaudium totius terræ est mons Sionis, latera (extremæ partes) septentrionis, urbs Regis magni (Jovæ).

4. Deus in palatiis ejus (urbis) cognoscendum se præbuit pro præsidio.

5. Ecce enim reges convenerunt: evanuerunt una!

6. Simul atque viderunt (urbem), obstupuerunt, perculsi sunt, trepide fugerunt.

7. Tremor prehendit eos ibi, dolor instar parturientis.

8. Vento orientali confringis naves Tartessicas.

9. Quemadmodum audivimus, ita vidimus, in urbe Jovæ exercituum, in urbe Dei nostri: Deus stabilivit eam in perpetuum.

10. Recolimus (hymnis), Deus, bonitatem (hanc) tuam in templo tuo.

11. Sicut nomen tuum, Deus, ita laus tua ad fines terræ; justitia plena est omnis terra.

12. Lætatur mons Sionis, exsultant filia (urbes) Judæ, propter judicia tua.

13. Obite Sionem, et circuite eam, numerate turres ejus;

14. Adverte animam ad antemurale (alii, *fossam*) ejus, discernite palatia ejus, ut enarretis aetati posteræ.
15. Nam hic Deus est Deus noster in aeternitatem; is ducet nos in perpetuum.

NOTE.

Vers. 3. *Latera septentrionis*. Orientalium opinio erat in septentrionalibus terræ regionibus, utpote cælium tangentibus, sacrum esse montem conventus deorum: conf. *Isai*. xiv, 13; *q. d.* vates: Mons Sionis est sacratissima illa, quam vos, o idololatæ, lingitis, Numinis sedes. Ita cum multis Ewaldus. Objicit Maurer, Hebræos Dei sedem, non in oris terræ septentrionalibus, sed in *medio orbe terrarum* positam existimasse, *Ezech.* v, 5; ipseque hunc dat sensum: Pulchre eminet, gaudium totius terræ, pars urbis australis, pars ejusdem septentrionalis, i. e. ab omni parte urbs Regis magni: quod mihi valde friget. — Vers. 6. *Perculsi*, puta terrore: conf. Cæsaris: «Veni, vidi, vici.» — Vers. 8. *Orientali*. Euro summam in V. Testam. vehementiam tribui notum est. *Confringis*, 2 futuri persona in hebr. Alii, *confringit*, puta Deus. Alii, *quæ* (ventus) *confringit*, *q. d.* Ac si Euro, qui naves confringit, fuerint agitati. *Tarsis* est Hispania, a Tartesso, nobilissimo olim portu et insula, in Bœtis ostio, dicta. *Naves autem Tartessicæ* dicuntur naves magne, longis navigationibus et tempestatibus sufferendis reliquis apiores. — Vers. 9. *Audivimus* a patribus, puta Deum sæpe opem tulisse, imo semper laturum populo suo, id re ipsa experti sumus. — Vers. 13. «Invitat ad considerandam circumquaque, non ut nonnulli putant, *magnificentiam*, quod ab hoc loco plane esset alienum, sed *integritatem* (post bellum) potius urbis.» Ita Maurer. — Vers. 14. *Discernite*, proprie *dividite*, i. e. ea singulatim inspice. Alii, *dividite*, nempe deambulatione vestra, i. e. obambulate inter palatia ejus. Ita Vulgatus. — Vers. 15. Quod receptum est ad *mouth* nonnulli *usque ad mortem*, alii *ultra mortem* volunt significare. Mihi legendum videtur unico vocabulo *olamoth*, adverbialiter pro *teolamin*, in *secula*: ita Alexandrinus.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XLVII.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Psalmus Cantici filii Core secunda Sabbati.

Titulus notus est ex iis quæ alibi dicta sunt, exceptis illis verbis, *secunda Sabbati*, quæ non habentur in hebræo, sed a Græcis addita sunt. Significatur autem illis verbis Psalmum traditum filii Core, ut eum cantarent *secunda Sabbati*, id est secunda die hebdomadæ. Quæ sit autem secunda dies, et cur secunda die canendus esset, inter auctores non convenit. S. Ambrosius existimat, *secundam Sabbati* esse diem Dominicam, quia est secundus a Sabbato, quod erat principale festum Judæorum; et quoniam in Evangelis legitur Christum resurrexisse in prima Sabbati, respondet S. Ambrosius diem Dominicam apud Judæos fuisse secundam Sabbati, et ideo sic nominari in titulo hujus Psalmi, sed propter Dominicam resurrectionem, diem Dominicum esse cepisse primam Sabbati, et ideo in Evangelis vocari primam Sabbati. S. Hieronymus et S. Augustinus intelligunt hoc loco per secundam Sabbati diem sequentem post Dominicam, qui est prima Sabbati, non solum in Evangelis, sed etiam in titulo Psalmi vigesima terti: et hæc est verior sententia; Sabbatum enim, apud Judæos, erat quietem festum et solemnem dies; at non dicebatur primus, sed ultimus dies hebdomadæ. Quia vero prima die facta est lux, secunda factum est firmamentum, S. Hieronymus et S. Augustinus volunt Psalmum præcedentem pertinuisse ad Christum, qui est lux vera; hunc autem pertinere ad Ecclesiam, quæ est firmamentum spirituale, in quo sunt stelle innumerabiles, id est, homines plurimi sapientie et sanctitatis gloria radiantem. Argumentum Psalmi est laudatio Dei ob ædificium civitatis sanctæ Jerusalem, et quidem Græci, Chrysostomus, Theodoretus et Euthymius existimant ad litteram tractari de reedificatione Jerusalem post reversionem e captivitate Babylonica: Latini, Ambrosius, Hieronymus et Augustinus, per Jerusalem Ecclesiam simpliciter intelligunt; sed heri potest ut utrumque sensum Spiritus Sanctus intenderit, sed magis posteriorem: constat enim civitatem sanctam Jerusalem, Ecclesie Christi gessisse figuram.

EXPLICATIO PSALMI.

Vers. 1. 1. MAGNUS DOMINUS, ET LAUDABILIS NIMIS, IN CIVITATE DEI NOSTRI, IN MONTE SANCTO EJUS.

Magnus Laudaturus Propheta ædificium, incipit a laude

architecti, ac dicit in ædificio sanctæ civitatis mirifice splendere artem et sapientiam Dei, qui illam ædificavit. «Magnus, inquit, Dominus, et laudabilis nimis.» Magnus Dominus est, sive spectes

Ecclesia
peasant
tia.

Vers. 2.

2. FUNDATUR EXULTATIONE UNIVERSE TERRE MONS SION, LATERA AQUILONIS, CIVITAS REGIS MAGNI.

Explicit Propheta cur Deus sit laudabilis valde in Ecclesia, quæ significatur per montem Sion, et civitatem Jerusalem: et causam esse dicit, quoniam a Deo «fundatur Ecclesia cum exultatione universe terre;» et non dicit, fundata est, sed, «fundatur;» quoniam semper in variis locis fundatur Ecclesia, ubi antea non erat. Non enim Ecclesia est una parva domus, quæ statim fundari potest, sed est civitas magna totum orbem terrarum occupans, et variis temporibus in variis locis fundatur per architectos spirituales, qui succedentes Apostolis, Christum lapidem fundamentalem predicando jaciunt, ac deinde lapides vivos superædificant. Porro fundatio ista fit cum «exultatione universe terre,» quoniam in universa terra fundatur Ecclesia per Evangelii præ-

Ecclesia
totum

dicationem, quæ prædicatio incredibilem letitiam spirituales adfert illam recipientibus: nam ideo comparata est a Domino noëtiæ regni cælorum thesauro abscondito in agro, quem qui invenit cum gaudet, vendit omnia quæ habet, et emit agrum in quo thesaurum absconditum esse novit, *Math.* xiii; et in *Actis Apostol.* cap. ii, cum fundaretur Ecclesia in Jerusalem, dicitur: «Sumbant cibum cum exultatione;» et cap. viii, prædicante Philippo et fundante Ecclesiam in Samaria, «factum est gaudium magnum in illa civitate;» et Eunuchus reginæ Candacis cum audivisset fidem ab eodem Philippo, et baptizatus fuisset, «ibat per viam suam gaudens;» et cap. xv, cum beatus Paulus Gentibus prædicare cœpsisset, et Ecclesie fundamenta jacere, «gavisus sunt gentes, et glorificabant verbum Domini.» Dicitur autem *fundari mons Sion*, ut intelligamus hic non agi de monte Sion corporali: ille enim fundatus fuit ab initio mundi; sed de monte spirituali, cujus ille figura erat. Est igitur hoc loco mons Sion, Ecclesia Christi, quæ dicitur mons Sion, propter eminentiam doctrinæ, et perfectionem vite, quæ est in Ecclesia. Eadem quoque Ecclesia dicitur, «latera Aquilonis,» quoniam sicut mons Sion corporalis situs est in terra promissionis ad partem borealem, et est quasi murus quidam defendens eam regionem a vento illo frigido et furioso qui dicitur Aquilo: sic etiam Ecclesia christiana est quasi murus oppositus Aquiloni spirituali, id est, habitibus spirituum immundorum: qui enim requiescunt in sinu Ecclesie, id est, acquiescunt doctrinæ, quæ docetur in Ecclesia, et obediunt legibus ejusdem Ecclesie, non facile læduntur ab Aquilone spirante perniciosa dogmata per exempla. Denique eadem Ecclesia dicitur «civitas Regis magni,» quod ad ejus nobilitatem maxime facit: Ecclesia enim christiana proprium regem habet Christum, qui est Princeps regum terre, et Rex regum, ac Dominus dominantium. Cæteri enim, qui Ecclesie præsent, ministri Christi sunt, ut Apostolus loquitur, I Cor. iv: «Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei.» Et ille qui supremam in Ecclesia potestatem habet, Vicarium Christi se dicit, nec solum servum Dei, sed etiam servum servorum Dei, ipse se nominat. Quod ad verbum atinet, difficultas est solum in voce illa *fundatur*: nam SS. Ambrosius et Augustinus legunt *dilatans*; S. Hieronymus veritè et hebreo, *specioso germine*; S. Joannes Chrysostomus legit, *bene radicans*. Alii vocem hebraicam significare volunt terminum, aut clima, aut regionem, aut ramum. Sed SS. Ambrosius et Augustinus videntur legisse in greco textu *εὐρίπυον*, quod significat *bene dilatans*, pro *εὐρέων*, quod significat *bene radicans*. Et certe lectio posterior est verior, quia concordat cum Vulgata latina antiquissima editione: nam, ut Chrysostomus exponit, idem est *radicare*, et *fundare*. Et idem est,

terraram
orbem
occupat.

Ecclesia
in
dicitur
mons
Sion, et
cur?

Ecclesia
est
civitas
Regis
magni.

Dominus
cur di-
tur?

fundatur a Deo mons Sion, et fundat Deus montem Sion; hoc solum interest, quod græca vox habet adjunctum adverbium bene, quo caret vox latina. Sed in latina voce subintelligitur bene, sive pulchre, ut est in hebræo. Ex eo quod subjungitur, « exultatione universæ terræ, » facile colligitur, non solum fundari, sed etiam pulchre et bene fundari, montem Sion. Ideo enim exultat universa terra, quia videt hoc ædificium tam pulchre et tam solide fundari. Versio S. Hieronymi fundamentum habet in voce hebraica; יְהוָה יִסְדֵּף תְּפֵחָה נֹפֶח, quæ potest reddi, specioso germine, sive pulchris ramis; et sensus erit, montem Sion ornatum esse pulchris ramis, sive pulchris arboribus; sed vox illa נֹפֶח noph, quæ tamen multa et tam diversa significat secundum opiniones recentiorum, ut etiam ad regiones, et terminos, et climata referatur, cur non poterit etiam referri ad fundamentum et radicationem, ut Septuaginta seniores antiquissimi et doctissimi censuerunt? Itaque censemus verba hebraica consentaneæ ad versionem Septuaginta Interpretum, et ad expositionem Chrysostomi, Theodoretæ et S. Hieronymi in Commentario Psalmorum, reddi posse, bene fundatur.

Vers. 3. 3. DEUS IN DOMIBUS EIUS COGNOSCETUR, CUM SUSCIPIT EAM.

Addit secundam rationem, cur magnus sit Dominus, et laudabilis valde in civitate sua Hierusalem, quia non solum bene fundavit eam, sed etiam continuo protegit et exultat. Deus, inquit, qui fundavit Ecclesiam instar regni civitatis, tunc potissimum « cognosceatur in domibus ejus, » id est, tunc cognosceatur ab omnibus habitantibus in domibus ejus, sive tunc cognosceatur habitare in domibus ejus, quando in tempore persecutionum « suscipiet eam » protegendam atque exallendam. Pro voce domibus, in hebræo est vox אֲרְמוֹתֵי אֲרְמוֹת, quæ significat non quaslibet domos, sed palatia, basilicas, templa. Itaque hinc intelligimus Deum habitare potissimum in domibus ipsi Deo sacris, quales sunt basilicæ, ac templa, quæ Deo proprie dedicantur. Pro vocabulo eam, cum suscipiet eam, est in hebræo לִמְסַבֵּב le-misgab, quod significat, in refugium, sive in auxilium, sive in exaltationem. Proinde illud, cum suscipiet eam, explicandum est, cum suscipiet defendendam et exallendam, sive, cum susceptor ejus erit, id est, auxiliator et defensor: nam in Ps. XLV, ubi legitur, « susceptor noster Deus Jacob, » pro susceptor, in hebræo est מְסַבֵּב misgab, ut hoc loco.

Vers. 4. 4. QUONIAM ECCE REGES TERRÆ CONGREGATI SUNT, CONVENERUNT IN UNUM.

Vers. 5. 5. IPSI VIDENTES SIC ADMIRATI SUNT, CONTURBATI SUNT, COMMOTI SUNT, TREMOR APPREHENDIT EOS.

6. IBI DOLORES UT PARTURIENTIS, IN SPIRITU VEHEMENTI CONTERES NAVES THARSIS.

Hos tres versiculos diverso modo exponunt Latini Ambrosius, Hieronymus, Augustinus; et Græci, Chrysostomus, Theodoretus, Euthymius: latini enim Patres exponunt de gentilibus conversis ad fidem, græci vero de gentilibus oppugnantibus fidem. Utraque expositio vera est, et una cum altera non pugnat. Itaque juxta Latinos hic erit sensus: Deus cognosceatur esse in Ecclesia ex conversione gentilium, « quoniam ecce reges terræ, » et populi eorum cum eis ex potentia verbi Dei per Apostolos prædicati, et virtute signorum et prodigiorum per eosdem patratorum conversi, « congregati sunt, et convenerunt in unum, » id est, ex variis sectis ac superstitionibus convenerunt in unitatem fidei, et congregati sunt in unam Ecclesiam, quasi in populum unum, « imo ut efficerentur cor unum et anima una, » ut dicitur de primis Christianis in Act. Apost. cap. iv. Conversio autem eorum sic fuit, quoniam « ipsi videntes » signa et prodigia, « sic admirati sunt, » et cognoscentes magnitudinem erroris et peccatorum suorum, dum idola pro Deo colerent, « conturbati sunt et commoti sunt, » per veram penitentiam: unde etiam « tremor apprehendit eos, » considerantes periculum æternæ damnationis, in quo tam diu fuerant. « Tremor » autem non levis, sed gravissimus, « apprehendit eos, » qualis est dolor parturiendis, qui tamen in gaudium magnum desinit. Cum enim sparturiens peperit filium, jam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum, » ut dicitur Joan. xvi; sic et dolor penitentis desinit in lætitiâ inenarrabilem, cum adoptionis gratia, quæ salutis æternæ semen et pignus est, cordi penitentis infunditur; et tunc impletur quod sequitur: « In spiritu vehementi conteres naves Tharsis; » Spiritus enim Sanctus hominem justificentem inhabitans, et vehementi ardore charitatis inflammans, « confringit naves Tharsis, » per quas superbia, luxuria et avaritia significantur: naves enim tumentibus velis per fluctuantes undas in Tharsis propestantes, aurum et argentum adducebant, ut dicitur III Reg. x et II Paral. ix. Tumor velorum superbiâ, fluctuatio navis luxuriam, advectio auri et argenti avaritiam designat. Aut, juxta expositionem Græcorum, sensus est: Deus in Ecclesia « cognosceatur » ex admirabili victoria christiânæ religionis adversus impios persecutores. « Ecce » enim « reges terræ, » audita fama christiânæ religionis, « congregati sunt, convenerunt in unum, » id est, ex variis locis et ex variis superstitionibus « convenerunt » adversus Christi Ecclesiam, ut eam persecutionibus suis opprimerent et exstinguerent. « Sed videntes » fortitudinem sanctorum martyrum, et mirabilem constantiam in sexu etiam fragili, et in ætate tenera, necnon signa et prodigia,

quæ per eos Deus fiebat, et quod numerus Christianorum persecutionibus et moribus augebatur, « admirati sunt, conturbati sunt, commoti sunt, » partim indignatione, partim dolore, « et tremor apprehendit eos, » sicut dolor parturiens, cum viderent templa idolorum deseri, et Christi regnum ipsis invitis, et totis viribus repugnantibus crescere. Hoc autem accidit, « quia Dominus in spiritu vehementi, » cum admirabili manifestatione potentie suæ, contrivit idololatriam, quomodo solet tempestas venti brevissimo tempore dissipare et contere naves in mari. Quod attinet ad verba, vox illa, terræ, cum dicitur, reges terræ, non habetur in hebraico codice, sed Septuaginta Interpretes explicandi gratia addiderunt. Illa autem particula sic jungenda est cum verbo sequenti, non cum præcedenti: est enim sensus, « ipsi videntes, sic admirati sunt, » id est, viderunt, et sic admirati sunt. Vox illa, commoti sunt, ex hebræo a S. Hieronymo vertitur, admirati sunt. Sed vox hebræa significat quidem admirari, sed significat etiam commoveri. Et quoniam jam dictum erat, « admirati sunt, conturbati sunt, » recte Septuaginta verterunt verbum sequens, commoti sunt, tum ne idem bis repetere, tum quia hic est ordo naturalis, ut inopinato malo adveniente primum oriatur in nobis admiratio, deinde turbatio, postremo commotio, sive fuga. Cum dicitur, « in spiritu vehementi conteres naves Tharsis, » subintelligitur, quia, vel alia similis particula: redditur enim ratio, cur ibi fuerint dolores, ut parturiens. Potest autem duobus modis intelligi contritio navium: primum, ut subintelligatur particula similitudinis hoc modo: « In spiritu vehementi conteres eos, » quomodo ventus validus confringit naves; secundo, ut sensus sit: « In spiritu vehementi conteres naves Tharsis, » id est, non solum terrestres copias, sed etiam classes instructas adversariorum dissipabis. Sicut enim impii terra marique Ecclesiam oppugnant, sic etiam Deus terra marique pro Ecclesia pugnabit. De voce Tharsis, quam græco et latino Interpres reliquerunt, ut in hebraico textu invenerunt, magna questio est, aliis volentibus significare Ciliciam, aliis Carthagem, aliis Indiam, aliis ipsam mare. Sed hoc postremum improbable est, quoniam Jonas ascendit navem, ut iret in Tharsis, ut legitur Jon. cap. i. Si autem Tharsis mare significaret, jam fuisset Jonas in Tharsis, quando erat in navi, quorsum igitur navigabat, ut iret in Tharsis? Ex aliis significationibus, illa videtur verior, qua pro Tharsis India designatur, cum ex Tharsis adferretur Salomoni tertio quoquo anno magna copia auri, et argenti, et eboris, ut dicitur III Reg. x, et II Paralip. ix. Atqui ex Cilicia, vel Carthagine non adducuntur ejusmodi metalla, neque est opus triennio, ut ex Hierusalem navigetur in Ciliciam, vel Carthagem. Sed hoc loco dicuntur naves Tharsis, naves magnæ, quales esse solebant eas

quibus navigabatur in Tharsis, id est, in Indiam.

7. SICUT AUDIVIMUS, SIC VIDIMUS IN CIVITATE DOMINI VIRTUTUM, IN CIVITATE DEI NOSTRI: DEUS FUNDAVIT EAM IN ÆTERNUM.

Verba sunt filiorum Ecclesiæ, qui lætantur se experimento jam discere de Ecclesiæ stabilitate, quod ante promissum audiverant. Et nos præsertim hæc dicere possumus; audivimus enim Christum dixisse: « Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferni non prævalent adversus eam, » Math. xvi; et nunc post mille sexcentos annos, post tam multas, et tam graves paganorum et hereticorum persecutiones, videmus Ecclesiam non potuisse deficere. Dicit ergo Propheta in persona fidelium: « Sicut audivimus » a Prophetis et Apostolis prædictum, « ita vidimus » adimpletum in Ecclesia, quæ est « civitas Domini virtutum, » cui videlicet militant omnes res create, et qui ideo dicitur « Dominus virtutum, » id est, exercituum, « qui est Deus noster. » Quod autem audivimus et vidimus, est quod « Deus fundavit eam in æternum, » ut nullum sit periculum, ne unquam evertatur. Atque ex hoc loco satis aperte colligitur in hoc Psalmo non accipi civitatem Dei pro terrena Hierusalem, ut aliqui recentiores volunt: illa enim jam olim a Tito imperatore eversa fuit, et de illa prædictum fuit a Domino: « Non relinquetur in te lapidem super lapidem, » Luc. cap. xix.

8. SUSCEPIMUS, DEUS, MISERICORDIAM TUAM IN MEDIO TEMPLI TUI.

His verbis confitetur populus Dei, non suis viribus, aut meritis tribuenda magnalia, quæ Deus sicut fecit et facit in Ecclesia, sed soli misericordiæ Dei; ideo subjungit: « Suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio templi tui, » id est, hanc stabilitatem Ecclesiæ, et alia bona innumerabilia, quæ sicut audivimus promissa, ita nunc videmus impleta, de tua manu accepimus, nos ipsi nobis imperimus. Falemur igitur « in medio templi tui, » id est, publicæ et coram omnibus, nos suscepisse « misericordiam tuam, » illi tribuimus omnia bona. In hebræo habetur verbum דָּבַר דִּמְיָו diminu, quod non tam suscipere, quam estimare significat; quare S. Hieronymus verit: « Estimavimus misericordiam tuam in medio templi tui. Sed idem est sensus, ut S. Chrysostomus recte exponit, qui verbum hebraicum et græcum expendit: illud enim, suscepimus, referendum est ad cognitionem et estimationem beneficii, ut diximus. S. Augustinus legit, in medio populi tui; habuit codicem græcum inemendatum ob litterarum similitudinem, siquidem legitur τὰς, populi, pro τὰς, templi. In hebræo nulla est similitudo litterarum, unde error manare potuerit.

9. SECUNDUM NOMEN TUUM, DEUS, SIC ET LAUS.

Dens proprie in templo habitabat.

De voce Tharsis quid sentiebatur?

Magnalia quæ Deus sicut fecit in Ecclesia Deo tribuimus omnia bona?